

خوشه‌های صنعتی در استان کرمان

♦ دکتر ارسلان شجاعی

مشاور وزارت صنعت، معدن و تجارت و عامل توسعه خوشه ماشین‌آلات و قطعات صنعتی کرمان

در دهه‌های اخیر تغییرات محتوایی و کیفی زیادی در بازارهای جهانی رخ داده است. منطقه‌ای شدن و جهانی شدن بازارها سرعت گرفته است. کسب‌وکارها با هدف استفاده بهینه از امکانات و جلوگیری از هدر رفتن منابع با ارزش، تمهیداتی متفاوت اندیشیده‌اند. این تمهیدات عموماً مبتنی بر ارتقاء رقابت‌پذیری است. رقابت‌پذیری، قابلیت‌ها و توانمندی‌هایی است که یک بنگاه، صنعت، منطقه و کشور برخوردارند و می‌توانند آن‌ها را حفظ کنند تا در صحنه ملی و بین‌المللی توانایی افزایش سهم بازار، سوددهی بالا برای یک دوره طولانی را داشته باشند.

امروزه در اکثر کشورهای جهان، صنایع کوچک و متوسط از جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، تولید صنعتی و ارائه خدمات در حال نقش‌آفرینی هستند. همچنین در

کشورهای در حال توسعه، صنایع کوچک و متوسط عامل راهبردی برای توسعه اقتصادی، اشتغال‌زایی و رقابت‌پذیری صنایع می‌باشند. این در حالی است که در کشور ما با وجودی که بیش از ۹۰ درصد واحدهای تولیدی در گروه صنایع کوچک و متوسط قرار می‌گیرند، به دلیل نداشتن استراتژی توسعه مبتنی بر ساختارهای موجود صنعتی و رها کردن واحدهای کوچک تولیدی به حال خود، این

به‌منظور توسعه مناطق محروم نیز دارای ارتباط تنگاتنگی با سیاست توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط است. خوشه‌های کسب‌وکار یکی از الگوهای موفق سازماندهی صنایع کوچک و متوسط هستند که کاستی‌های صنایع کوچک و متوسط را مرتفع و مزیت‌های مختلف صنایع کوچک، چون انعطاف‌پذیری و تنوع را تقویت می‌بخشند. خوشه صنعتی به واحدهای کسب‌وکار متمرکز در یک منطقه جغرافیایی که با همکاری و تکمیل فعالیت‌های یکدیگر خدمات و یا محصولات مشترکی را تولید کرده و از فرصت‌ها و چالش‌های مشترکی برخوردار هستند، اطلاق می‌گردد.

همکاری مجموعه‌های فعال در یک گرایش از کسب‌وکار و تکمیل فعالیت‌های یکدیگر در قالب مدل توسعه خوشه می‌تواند امکان توسعه‌یافتگی را به شدت افزایش دهد. این اتصال فعال و پویا باعث می‌شود واحدها از امکانات وسیع‌تری برای شناسایی بازار مصرف، دسترسی ساده‌تر به مواد اولیه، انتقال مداوم تجربه و دانش برخوردار گردند. دستگاه مجری جهت توسعه خوشه‌های صنعتی در استان‌ها شرکت شهرک‌های صنعتی هر استان می‌باشد. تاکنون تعداد ۱۶ خوشه در استان کرمان شناسایی شده است که از مجموع آن‌ها پروژه امکان‌سنجی ۶ خوشه انجام پذیرفته و پروژه توسعه ۴ خوشه نیز پایان یافته است.

خوشه‌های خاتمه یافته در استان کرمان عبارتند از: خرمای بم، پسته رفسنجان، فرش دستیاف کرمان و راور و محصولات گلخانه‌ای جنوب کرمان.

این خوشه‌ها که هر کدام با حمایت تمام جانبه شرکت شهرک‌های صنعتی استان کرمان آغاز و پیاده‌سازی شده‌اند شاهد توسعه هر چه بیشتر در این حوزه‌ها می‌باشیم.

با توجه به تجربه و سابقه مناسب استان کرمان در ساخت ماشین‌آلات و قطعات صنعتی و به سبب وجود صنایع معدنی استان و نیز بهره‌برداری از طرح‌های متعدد صنایع فولاد، در سال‌های اخیر توجه به توسعه متوازن در این حوزه بیش‌ازپیش اهمیت یافته و همین امر بیانگر ضرورت تعریف پروژه توسعه خوشه قطعات و ماشین‌آلات صنعتی کرمان می‌باشد. لازم به ذکر است که این پروژه با حمایت شرکت شهرک‌های صنعتی استان کرمان در فروردین ماه ۱۴۰۰ آغاز گردیده است.

امید است با آشنایی بیشتر صنعتگران این حوزه با مدل توسعه خوشه‌های صنعتی و حمایت ارگان‌های ذی‌ربط به موفقیت‌های قابل قبولی در استان دست‌یابیم.

بنگاه‌ها نتوانسته‌اند سهم قابل توجهی در تولید ناخالص ملی و ایجاد ارزش‌افزوده داشته باشند و از کمبودهای شدیدی در رنج هستند که در زیر به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

- فقدان مقیاس‌های لازم از جنبه‌های مختلف سرمایه، تولید و بازار،
- فقدان محیط‌های مناسب رشد کسب‌وکار از جنبه‌های مختلف حقوقی، قانونی و ...،
- فقدان زیرساخت‌های نرم‌افزاری و تشکیلاتی،
- تولید با فناوری‌های کهنه و عدم دسترسی به تکنولوژی‌های نوین،
- فقدان ارتباط منسجم با شبکه‌های بانکی و مالی کشور،
- عدم وجود شبکه‌های همکاری میان بنگاهی،
- عدم شناخت از بازارهای هدف.

حدود دو دهه است که توسعه صنعتی مبتنی بر خوشه‌ها، به‌عنوان یک استراتژی نوین مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در کشورهای صنعتی و در حال توسعه می‌باشد. سازمان‌های بین‌المللی همچون UNIDO, ILO و بانک جهانی نیز طرح‌های متعددی را از طریق توسعه خوشه‌های کسب‌وکار در کشورهای مختلف اجرا و حمایت کرده‌اند.

سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران عهده‌دار راهبری واحدهای تولیدی کوچک و متوسط می‌باشد. این راهبری در محورهای سیاست‌گذاری، ایجاد، حمایت و هدایت شهرک‌ها و نواحی صنعتی استوار بوده و اهداف و سیاست‌های شرکت شهرک‌های صنعتی ایران را در قالب توسعه و تقویت صنایع کوچک به شکل حمایت و هدایت جمعی باعث شده است. با توجه به سرمایه‌گذاری قابل‌توجهی که در حوزه‌های سخت‌افزاری تولید صورت پذیرفته، توسعه مدیریتی، نرم‌افزاری و کوشش‌های جمعی در حل این مسائل مغفول مانده است. لذا توسعه صنایع کوچک و متوسط در قالب خوشه‌های صنعتی رویکرد نوینی است که در این زمینه پیش‌بینی و برنامه‌ریزی و اجرا شده است.

در حقیقت، تشکیل خوشه‌های صنعتی یکی از راهکارهای مهم، نیل به رقابت‌پذیری است. خوشه، راهکاری عمل‌گرایانه و سازمان‌یافته برای استفاده از منابع موجود در منطقه و گسترش همکاری میان نهادها و بنگاه‌ها است. برنامه حمایت از توسعه خوشه بنگاه‌های کوچک و متوسط در اوایل دهه ۱۹۸۰ باهدف تمرکز برافزایش تولید جهت دستیابی به حجم لازم برای صادرات، دسترسی به اطلاعات و جذب فناوری آغاز گردید. برنامه‌های تدوین‌شده

با توجه به تجربه و سابقه مناسب استان کرمان در ساخت ماشین‌آلات و قطعات صنعتی و به سبب وجود صنایع معدنی استان و نیز بهره‌برداری از طرح‌های متعدد صنایع فولاد، در سال‌های اخیر توجه به توسعه متوازن در این حوزه بیش‌ازپیش اهمیت یافته و همین امر بیانگر ضرورت تعریف پروژه توسعه خوشه قطعات و ماشین‌آلات صنعتی کرمان می‌باشد.

معرفی خوشه کسب‌وکار ماشین‌آلات و قطعات صنعتی کرمان

از آنجا که فعالیت خوشه صنعتی ماشین‌آلات و قطعات صنعتی کرمان مرتبط با صنایع جامع و اصلی دارای مزیت کشور یعنی صنایع مس و فولاد است این خوشه را می‌توان یک «خوشه هسته‌ای» قلمداد کرد.

حضور در فضای رقابت امروز نیازمند سازوکارهایی است که با کمک آن‌ها بتوان امکان حضور مداوم و پایدار در بازارهای ملی و بین‌المللی را فراهم ساخت. یکی از سازوکارهای اصلی در بازار، ارائه محصولات با کیفیت و منطبق با نیازهای بازار و خواست مشتری است. این امر زمانی محقق می‌گردد که تولیدات مرتبط از حداقل کیفیت مشخصات و ویژگی‌های موردنیاز برخوردار بوده و نیاز مشتریان و مصرف‌کنندگان را برطرف سازند. در این زمینه صنایع کوچک و متوسط در کشورهای مختلف نقش تأثیرگذار دارند. توسعه صنایع کوچک و متوسط با رویکرد خوشه‌ای، گام اولیه در جهت هم‌افزایی توان تولیدکنندگان و فعالان در حوزه‌های صنعتی می‌باشد.

خوشه ماشین‌آلات و قطعات صنعتی کرمان با حمایت شرکت شهرک‌های صنعتی استان کرمان در حال اجراست و در حال حاضر متشکل از واحدهای تولیدی که در زمینه طراحی، تولید و ساخت ماشین‌آلات صنعتی، صنایع معدنی، کشاورزی، راه‌سازی و نیروگاهی، همچنین مهندسی معکوس و ساخت انواع قطعات صنعتی و ارائه خدمات فنی فعال هستند.

با توجه به حضور صنایع و معادن بزرگ در استان، تمرکز سازندگان بر روی صنایع فلزی، بویژه تجهیزات معدنی و فولادی بوده است. به همین سبب این صنعت یکی از صنایع استراتژیک اقتصادی استان محسوب می‌شود.

بنا به دلایلی همچون رقابت‌پذیری پایین در سطح بازارهای داخلی و خارجی، محدودیت در منابع تولید، فرسودگی و پایین بودن سطح فناوری و ماشین‌آلات تولیدی، عدم بازاریابی، جایگزینی و ایجاد بازارهای جدید، بهره‌وری پایین و سطح پایین اعتماد و سرمایه اجتماعی، خوشه سازندگان ماشین‌آلات و قطعات صنعتی کرمان نیازمند مطالعه و برنامه‌ریزی در جهت توسعه کمی و کیفی برای بهبود وضعیت موجود است. در مرحله بعد با توجه به ریشه صنایع فلزی در منطقه، حرکت به سوی توسعه و دستیابی به حلقه‌های بالاتر زنجیره ارزش و پایایی اشتغال است که در برنامه‌های عمل موردتوجه قرار خواهد گرفت. این پروژه، در راستای شناسایی نقاط ضعف و کمک به تعالی آن‌ها آغاز شده است. در این راستا لازم است بر پایه

نتایج حاصل و هم‌زمان با حرکت رو به جلو، ضعف‌های سازندگان خوشه به چالش کشیده شود و در نهایت این ذهنیت در سازندگان ایجاد گردد که باید متحول شد، باید سطح دانش فنی را بالا برد، باید سیستم مدیریت کارآمد داشت، باید کار گروهی را یاد گرفت و شبکه‌سازی کرد و در نهایت باید به سراغ صادرات رفت.

هدف اصلی در اجرای پروژه توسعه خوشه صنعتی ماشین‌آلات و قطعات صنعتی کرمان

با توجه به نقش محوری رویکرد توسعه خوشه‌ای در سیاست‌های اقتصادی و صنعتی کشور و با هدف تقویت مثلث همکاری خوشه‌ها، پروژه توسعه خوشه صنعتی ماشین‌آلات و قطعات صنعتی کرمان از سوی شرکت شهرک‌های صنعتی استان کرمان تعریف و آغاز گردیده است.

هدف اصلی در اجرای پروژه توسعه خوشه صنعتی ماشین‌آلات و قطعات صنعتی کرمان سازماندهی و هماهنگ‌سازی شرکت‌های کوچک سازنده تجهیزات این صنعت در راستای الگوی توسعه خوشه‌ای می‌باشد.

در واقع توسعه خوشه صنعتی سازندگان ماشین‌آلات و قطعات صنعتی، راهی جهت برقراری پیوند مناسب بین اجزای درگیر در این صنعت است تا با ایجاد زنجیره مناسب تولید در جهت هم‌افزایی توان فنی و تجاری آنان اقدام و در مسیر توسعه‌یافتگی و رشد اقتصادی و توانمندسازی به آنان کمک نماید؛ زیرا رسیدن به توسعه باثبات جز با افزایش توانمندی متصدیان و ذینفعان این صنعت و تکمیل زنجیره ارزش و ساختاردهی به عوامل و عناصر مؤثر در این تجارت میسر نخواهد بود.

در اجرای این پروژه، تلاش خواهیم کرد تا ساز و کار لازم برای تولید جمعی و گروهی (در راستای تکمیل فعالیت‌ها) فراهم آید و بر این اساس، ماهیت تولید از «مجموعه‌سازی» سوق داده شود و سازندگان به «تخصصی شدن» محصولاتشان تشویق شوند، سطح دانش فنی و مدیریتی آن‌ها تا حدودی ارتقا یابد و فرهنگ «تولید استاندارد» و «استانداردسازی» فرآیندها به شکل وسیعی ترویج گردد.

برای نیل به اهداف اصلی این پروژه سعی خواهیم کرد با شناسایی و توسعه شبکه‌ها، اشخاص حقیقی و حقوقی ارائه‌دهندگان خدمات، برگزاری دوره‌های آموزشی، تورهای بازدید از واحدهای تولیدی، حضور در نمایشگاه‌ها، ارائه طرح‌های پژوهشی پیرامون توسعه خوشه، شناسایی ذینفعان و سایر فعالان و ... روند تعالی صنعت ماشین‌سازی و قطعه‌سازی استان را سرعت بخشیم.

- سازمان صنعت، معدن، تجارت، استان کرمان
- در زمینه دادن مجوز تأسیس به واحدهای صنعتی متقاضی، همچنین صدور پروانه بهره‌برداری برای واحدهای صنعتی مرتبط با صنعت ماشین‌سازی و قطعه‌سازی و تأمین منابع مالی و حمایت از صنایع ایفای نقش می‌کند.
- همچنین با ترغیب سرمایه‌گذاران می‌تواند زمینه ایجاد واحدهای مرتبط با خوشه کسب‌وکار ماشین‌آلات و قطعات صنعتی را فراهم نماید.

نهادهای پشتیبان

نهادهای پشتیبان این پروژه که برای واحدهای فعال در خوشه چتر حمایتی ایجاد نموده و در شروع راه‌اندازی و یا ادامه حیات کسب‌وکار ایشان به‌عنوان تسهیل‌کننده محسوب می‌شوند، به دو گروه اصلی و فرعی تقسیم می‌شوند.

نهادهای پشتیبان اصلی شامل:

- * شرکت شهرک‌های صنعتی استان کرمان،
- * اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی کرمان،
- * سازمان صنعت، معدن و تجارت استان کرمان،
- * استانداری کرمان،
- * اتاق اصناف کرمان.

ضمناً نهاد پشتیبان فرعی خوشه ماشین‌آلات و قطعات صنعتی کرمان، اتحادیه ماشین‌ساز، فلزتراش و صنعتگران خودرو کرمان است.

در ادامه به‌صورت مختصر به تشریح فعالیت‌های این ارگان‌ها می‌پردازیم.

شرکت شهرک‌های صنعتی استان کرمان با جای دادن تعداد زیادی از واحد مرتبط با صنعت قطعه‌سازی و ماشین‌سازی در شهرک‌های صنعتی کرمان ۱، کرمان ۲ و همچنین نواحی صنعتی اطراف کرمان شرایط مناسبی از نظر زیرساختی و سخت‌افزاری برای فعالیت صنایع فوق فراهم ساخته است.

طی سه سال گذشته شرکت شهرک‌های صنعتی استان، جدا از تأمین زیرساخت‌ها از طریق انجام صدها برنامه از نظر نرم‌افزاری نیز سعی در حمایت از واحدهای کوچک و متوسط جهت ارتقا و رشد این واحدها نموده است، به‌عنوان مثال؛ پروژه نظام مبادلات پیمانکاری فرعی استان کرمان «SPX» که توسط این شرکت انجام شد، سعی در ایجاد ارتباط بین صنایع کوچک و متوسط و صنایع کارفرمایی استان داشته و در جهت ایجاد بازار برای واحدهای قطعه‌سازی تلاش مثمر ثمری انجام گرفته است.

بدون شک اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی کرمان نیز در حوزه سیاست‌گذاری در بخش اقتصادی کمک‌های شایانی نموده و همچنین در بسیاری از پروژه‌ها از جمله نظام مبادلات پیمانکاری فرعی و خوشه‌های انجام شده به‌عنوان نماینده بخش خصوصی حامی و همراه صنعتگران استان بوده است.

سازمان صنعت، معدن، تجارت استان کرمان در زمینه دادن مجوز تأسیس به واحدهای صنعتی متقاضی، همچنین صدور پروانه بهره‌برداری برای واحدهای صنعتی مرتبط با صنعت ماشین‌سازی و قطعه‌سازی و تأمین منابع مالی و حمایت از صنایع ایفای نقش می‌کند. همچنین با ترغیب سرمایه‌گذاران می‌تواند زمینه ایجاد واحدهای مرتبط با خوشه کسب‌وکار ماشین‌آلات و قطعات صنعتی را فراهم نماید. استانداری کرمان می‌تواند در جهت تسهیل ارتباط واحدهای خوشه با صنایع کارفرمایی استان بسیار مؤثر باشد. همچنین با ایجاد تسهیلات برای واحدهای عضو خوشه کسب‌وکار ماشین‌آلات و قطعات صنعتی کرمان، در جهت رفع مشکل سرمایه در گردش واحدها اقدام نماید. اتاق اصناف کرمان که به‌عنوان واحد سیاست‌گذاری و اجرایی و نظارتی بر اصناف ایفای نقش می‌کند، می‌تواند با همراهی و حمایت از واحدهای تولیدی صنفی در اجرای قوانین مختلف نقش آفرینی نماید و باعث ارتقاء تولیدکنندگان بومی شود.

اتحادیه ماشین‌ساز و فلز تراش و صنعتگران خودرو کرمان در سال‌های اخیر با برنامه‌ریزی و ایجاد ارتباط با واحدهای تولیدی و معرفی تولیدکنندگان صنفی سعی در حمایت از این صنعت نموده است.

انتظار می‌رود با اقدامات و حمایت‌های نهادهای پشتیبان و سرمایه اجتماعی استان، در زمینه توانمندسازی واحدهای عضو خوشه ماشین‌آلات و قطعات صنعتی کرمان، به سمت اشتغال‌زایی، بهبود معیشت، جهش تولید و توسعه پایدار استان گام برداریم. مسلماً نتیجه این اقدامات موجب شتاب فرآیند پیشرفت اقتصادی حتی در شرایط تحریم‌ها می‌گردد. ♦♦

